

30. Бойко Я.В. Розміщення білоруського етносу у Північному Причорномор'ї (кінець XIX – початок XX ст.) / Я.В. Бойко // Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського. 36. наук. пр. – Вип. 27: Історичні науки. – Миколаїв : МДУ, 2009. – С. 20–34.
31. Бойко Я.В. Формування етнічного складу населення Південної України (кінець XVIII–XIX ст.) / Я.В. Бойко, Н.О. Данілова // Укр. іст. журн. – 1992. – № 9. – С. 54–65.
32. Бойко Я.В. Формирование этнической структуры и быта сельского населения Северного Причерноморья (конец XVIII–XIX вв.) / Я.В. Бойко, В.М. Кабузан // Матеріали міжнар. наук.-теорет. конф., присвяч. 200-річчю м. Одеси. 6–8 вересня 1994 р. – Одеса, 1994. – С. 134–137.
33. Бойко Я.В. Размещение и численность греческого населения Южной Украины в конце XIX в. / Я.В. Бойко // Україна–Греція: Історія та сучасність. Тези міжнар. наук. конф. (м. Київ, 29–30 вересня 1993 р.). – К., 1993.
34. Бойко Я.В. Размещение греков в Украине и России в конце XIX в. / Я.В. Бойко, Ф. Прусис // Там само.
35. Бойко Я.В. Размещение поляков на юге Украины (конец XIX – начало XX вв.) / Я.В. Бойко // Сборник научных трудов. Международная научная конференция: “Поляки на юге Украины и в Крыму”. ОНУ, 6–7 сентября 2007 г. – Одесса, 2007. – С. 79–85.
36. Статистический справочник Таврической губернии. – Вып. 1–8. – Симферополь, 1915 г. – 1008 с.
37. Державний архів у Автономній Республіці Крим. – Ф. 529, оп. 1, спр. 66.

Одержавно редакцією 10.10.2012

Прийнято до публікації 18.10.2012

Анотація. *Бойко Я.В. Разделение труда и структура занятости населения Тавриды в конце XIX в.* В статье освещено разделение труда и структура занятости экономически активного населения Тавриды в конце XIX в., в том числе по этнонациональному признаку. Раскрывается территориальное размещение трудовых ресурсов, определяется соотношение между занятым населением, располагавшимся в городах и сельской местности Крыма и Северной Таврии. Приводятся статистические данные, свидетельствующие о характере и степени участия восточнославянских и других крупных этносов в общественном воспроизводстве Тавриды конца XIX века. Указаны основные источники формирования рынка рабочей силы, определена степень его влияния на развитие производительных сил Таврической губернии и производство ВВП во второй половине XIX – начале XX вв.

Ключевые слова: разделение труда, структура занятости населения, размещение занятого населения, трудовые ресурсы, рынок рабочей силы, общественное воспроизводство, восточные славяне

Summary. *Boyko J. V. Division of labour and the structure of the employment of the population in Tavrija at the end of the 19th century.* The article deals with the division of labour and Tavrija economic active population employment pattern by the end of XIX century ethnic sign including. It is laid bare the manpower territorial distribution, defined the correlation between urban and rural employed population in the Crimea and Tavrija. It is given statistic data on the character and extent of eastern Slavs and other large ethnic groups participation in Tavrija social reproduction by the end of XIX century. It is pointed to the basic sources of labour market forming, defined the extent of influence on Tavrija province productive forces development and G.D.P. production in the second half of XIX – beginning of XX c.

Key words: Division of labour, population employment pattern, manpower territorial distribution, labour market, east Slavs

УДК: 94(477):321.64

О.І. Гребенюк

СТВОРЕННЯ РАДИ НАРОДНИХ МІНІСТРІВ ДОБИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ТА ЇЇ ДІЯЛЬНІСТЬ В ЕВАКУАЦІЇ

У статті проаналізовано умови створення Ради Народних Міністрів, формування її складу, діяльність до повернення у Київ після евакуації.

Ключові слова: Центральна Рада, Рада Народних Міністрів, евакуація, військовоє становиче, німецькі війська, законопроекти РНМ

Постановка проблеми. Актуальність зазначеної проблематики зумовлюється її недостатнім рівнем дослідження, хоча назагал діяльність Центральної Ради з'ясована досить ґрунтовно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З-поміж праць, присвячених українським національно-визвольним змаганням 1917–1921 рр., виділимо розвідки В. Солдатенка,

В. Верстюка, Т. Осташко, О. МIRONENKA [1] та ін. Створення Ради Народних Міністрів (РНМ) у добу Центральної Ради та її функціонування розглянуто значно скромніше, навіть у студіях, тематично причетних до урядової діяльності цього періоду. Так, у статтях І. Лебедєвої [2] та О. Кудлай [3] основну увагу приділено Генеральному секретаріату, функціонування РНМ у повному обсязі фактично не висвітлено, а лише епізодично простежено її перебування в евакуації. Характеристика діяльності РНМ після повернення до Києва більшістю дослідників здійснюється фактично однаково – вказується на її непопулярність та майже повну ізоляцію як владної державної структури від населення [4, 185–186]. Аналіз навчальних посібників свідчить, що сталою є наступна тенденція щодо висвітлення функціонування РНМ: іде вказівка на факт формування її складу й зазначено сам склад [5, 44]. В окремих навчальних посібниках, зокрема під авторством В.Ю. Короля [6], О.Д. Бойка [7], згадка про евакуацію РНМ взагалі відсутня.

Мета. Порівняти умови створення Генерального секретаріату і РНМ та проаналізувати діяльність РНМ у січні 1918 р. до евакуації з Києва (це був єдиний період роботи РНМ без господарювання на українській землі більшовицьких і німецьких військ) та у період евакуації.

Виклад основного матеріалу. Передусім розглянемо умови, за яких проходило формування складу Генерального секретаріату та РНМ. Склад Генерального секретаріату, ухвалений Центральною Радою 15 червня 1917 р., повинен був бути санкціонований Тимчасовим урядом для його легітимності. Але принагідно відзначимо наступний факт, який апріорі сприяв діяльності Генеральному секретаріату, – він був створений у період активного національного й революційно-демократичного піднесення, яким була охоплена значна частина населення України, і члени складу Генерального секретаріату не могли не відчувати цієї народної підтримки, не могли не розуміти своєї історичної місії – працювати у першому українському уряді автономної України на її розбудову. Умови створення Ради Народних Міністрів багато у чому кардинально різнилися. На початок січня 1918 р. ситуація в Україні змінилася. Більшовицька агітація й лозунги, радикальніші за ті, що їх проголошувала Центральна Рада в Універсалах, зумовили розчарування населення в українській владі. Беззастережної довіри до Центральної Ради та її уряду, як це було раніше, тепер не було. Про такі факти у своїх спогадах згадували І. Мазепа [8, 60–61], П. Христюк [9, 120–121]. Окрім того, як вказує І. Нагаєвський, генеральні секретарі "не хотіли брати на себе відповідальність за помилки режиму і відійшли" [10, 110].

Формування складу нового уряду відбувалося, у напруженій атмосфері розпочатого у Києві повстання більшовиків, переговорів у Брест-Литовську щодо укладення мирного договору із Центральними державами, анархії, погромів, загального безладу. 11 січня 1918 р. фракція українських есерів висловила недовіру уряду В. Винниченка. 15 січня той заявив про відставку народних міністрів – членів УСДРП та УПСФ [11, 38]. Формування Ради Народних Міністрів відбувалося на фракційних нарадах й засіданнях центральних комітетів соціал-революціонерів та соціал-демократів упродовж 16–18 січня 1918 р. За пропозицією фракції соціал-демократів, висловленої Б. Мартосом, перед ухваленням РНМ було заслухано В. Голубовича, якому було доручено сформувати новий уряд із програмою його роботи.

В. Голубович стисло окреслив головні положення програми Кабінету, які свідчили про подальшу реалізацію політики Генерального секретаріату [12, 109–110, 114]. Конкретні заходи роботи РНМ планувалося оприлюднити на найближчих засіданнях Центральної Ради. За Кабінет В. Голубовича проголосували усі фракції, крім Бунду та меншовиків, які утрималися та під час обговорення виступили проти проведення зазначеної урядової політики.

Одночасно на засіданні було заслухано інформацію про можливий частковий персональний склад Кабінету (питання про формування усього складу РНК ще не було вирішено), головою уряду визначався В. Голубович (український есер) із одночасним зайняттям посади міністра торгівлі й промисловості, міністром військових справ – І. Немоловський (укр. есер), внутрішніх справ – П. Христюк (укр. есер), судових – М. Ткаченко (укр. соц.-дем.), освіти – Н. Григорієв (укр. есер), фінансів – С. Перепелиця ("співчуваючий" укр. есер), шляхів – Є. Сакович ("співчуваючий" укр. есер) [12, 113–114]. Партійну належність народних міністрів називає Д. Дорошенко [13, 211–212]. Зауважимо, що кандидати на міністрів були настільки невідомими, що В. Голубович змушений був давати коротенькі характеристики окремим із них (І. Немоловському та М. Перепелиці). І. Нагаєвський наводить думку

С.Шеремета, організатора Вільного Козацтва: “В ці періоди провід належав виключно і неподільно однобічній, нечисленній групі людей, серед яких не були представлені найважливіші фахові групи і соціальні шари нації” [10, 117]. Ухвалення інших кандидатур на посади міністрів та окремі зміни щодо призначення відбулося в кінці січня 1918 р. [12, 151].

19 січня 1918 р. на засіданні РНМ було ухвалено: доручити тов. міністру шляхів Г.М. Сидоренку виконувати обов’язки міністра пошт і телеграфу; міністру судових справ М. Ткаченку виконувати обов’язки міністра фінансів; міністру внутрішніх справ П. Христюку виконувати обов’язки міністра освіти; тов. міністру військових справ О. Жуковському виконувати обов’язки міністра військових справ; голові Ради Народних Міністрів та міністру торгівлі й промисловості В. Голубовичу виконувати обов’язки міністра міжнародних справ [12, 151]. Зауважимо, що таке навантаження на міністрів зумовлювалося потребою терміново залишити Київ під час натиску більшовицьких військ.

Уже 19 січня 1918 р., відразу ж після затвердження складу уряду, В. Голубович виступає на засіданні дев’ятої сесії Центральної Ради із повідомленням про розвиток подій (відбито у більшовиків Головний телеграф та поштамт, арешти більшовиків, можливість подачі води та електропостачання, забезпеченість продовольством) у Києві [12, 115]. Відзначимо, що навіть для оприлюднення такої незначної за обсягом інформації голові Кабінету потрібно було організувати напередодні роботу апарату та узагальнити факти.

19 січня 1918 р. за підписом голови Ради Народних Міністрів була оприлюднена “Відозва Ради народних комісарів до громадян м. Києва”. У ній повідомлялося про повстання 15 січня частини Київського військового гарнізону. До нього приєдналися київські чорносотенно-монархічні організації, кримінальні елементи. Загальний страйк робітників почався 17 січня. РНМ повідомляла місто про розгром окремих повсталих частин, закликала робітників припинити страйк, заявила про проведення після припинення повстання широких соціально-економічних реформ, задоволення потреб робітників, проведення у життя закону про соціалізацію землі, про ужиття всіх заходів до припинення війни й укладення демократичного миру [12, 131–132].

У другій половині січня 1918 р. В. Голубович брав активну участь у дев’ятій сесії Центральної Ради: 22 січня 1918 р. виступив із повідомленням про закінчення мирних переговорів у Брест-Литовську [12, 121]; 25 січня 1918 р. – про участь України у Тифліській нараді, де повинні були вирішуватися умови миру між закавказькими народами й Туреччиною. Одночасно В. Голубович виступив із законопроектами про восьмичасовий робочий день, державно-робітничий контроль над підприємствами, тимчасові правила про громадські роботи [12, 133–134]. Але закон Центральної Ради про восьмигодинний робочий день, який задовольняв інтереси робітників (зменшував загальну тривалість робочого дня, забороняв працю у нічних час жінок й неповнолітніх, визначав святкові неробочі дні, був оприлюднений лише 1 лютого 1918 р. [12, 134–137]. Тобто тоді, коли Центральна Рада змушена була евакуюватись із Києва й об’єктивна ситуація у місті не сприяла ознайомленню населення із цим законом.

На своїх засіданнях РНМ вирішувала поточні питання (21 січня 1918 р. було затверджено членів Фінансово-економічної ради, 23 січня 1918 р. визнано потрібним створити організацію реєстрового “Вільного козацтва” та заслухано проект закону про громадські роботи, а також прийнято ухвалу про організацію громадських робіт [12, 128]. Д. Дорошенко вказує, що новий уряд відразу ж розпочав роботу з розроблення закону про організацію рад робітничих і селянських депутатів як органів влади на місцях. Але займатися законодавчою роботою уже було ніколи [13, 212].

В історичній літературі фактично не вказується про те, як відбувалася евакуація РНМ. Таку інформацію ми зустрічаємо у Д. Дорошенка, який зазначав, що підставою швидкої евакуації став невпинний п’ятиденний гарматний обстріл Києва важкими гарматами більшовицького війська, перебування далі в місті української влади привело б до перетворення Києва в руїну. У ці дні РНМ працювала у зменшеному складі: В. Голубович, А. Немоловський, П. Христюк, М. Ткаченко й колишній міністр Порш [13, 212–213]. Рішення евакуюватись із Києва до Житомира було прийнято не військовим командуванням, яке, як вказує Д. Дорошенко, керувало обороною столиці, а приватною нарадою кількох міністрів разом із групою членів Малої ради. Повідомлення про евакуацію офіційно не було зроблено,

про неї знали лише учасники цієї наради та коло знайомих і близьких осіб, із тих, хто належав до вищих щаблів державного апарату. Відтак евакуація відбулася швидко й непомітно. Її маскували, не знаючи про неї, окремі військові частини, які продовжували чинити опір більшовицьким військам (Вільні козаки на Звіринці та гарматники) [13, 235].

На останніх (30 та 31 січня) засіданнях РНК, які відбувались уже в Житомирі, були присутніми: В. Голубович, М. Ткаченко, Г. Сидоренко, М. Порш, О. Жуковський та 31-го ще М. Грушевський і П. Христюк. Вкажемо на роботу Ради Народних Міністрів у п'ятиособовому складі до повернення до Києва. Основне питання, що розглядалось 30-го січня, це – голосування про допомогу від німецьких військ та їхнє перебування в Україні (результати голосування: "за" – 4, "утримався" – 1), 31-го січня – становище у Києві, військова ситуація в Україні, питання від'їзду із Житомира [12, 153–155].

У Житомирі РНМ довго перебувати не могла, із заходу наступали збільшовичені частини колишньої регулярної російської армії, які швидко захопили Проскурів, Жмеринку, Козятин, Бердичів та звідти збиралися йти на Житомир. Міська дума Житомира звернулася до РНМ із проханням залишити місто, щоб уникнути його розгрому. Дальший відступ РНМ здійснювався за військовим планом, по єдиному вільному шляху – Коростень – Сарни – Рівне, у напрямку до німецьких бойових ліній.

Під час пересування РНМ до Сарн український уряд одержав звістку про укладення Берестейського договору. За умовами Берестейського договору Україна визнавалася незалежною державою, кордон між нею та Австро-Угорщиною відновлювався за довоєнними кордонами Росії із Австро-Угорщиною; мали здійснюватися обмін полоненими, установлення дипломатичних відносин [12, 137–150]; Україна повинна була поставити договірній стороні 1 млн т збіжжя, круп та м'яса до липня 1918 р. Додатковими умовами Берестейського договору стала зброяна допомога УНР у боротьбі проти більшовиків і позика їй мільярду карбованців [6, 276]. На час укладення договору уже було зрозуміло про швидку допомогу німецьких військ – і РНМ було вирішено повернутися знову до Житомира, який 24 лютого 1918 р. був із боєм зайнятий полковником Болбачаном [12, 235].

У Сарнах, за інформацією П. Христюка, уряд УНР зустрівся із німецько-австро-угорськими військами, які енергійно вели наступ на Україну, відмовляючись давати будь-які пояснення щодо своїх операцій. Лише пізніше було надане пояснення, що підставою наступу стало "Звернення" української мирової делегації в Берест-Литовському [9, 139–140]. Центральна Рада та РНМ, на наш погляд, вводила себе в оману, легковажно вважаючи, що воєнна допомога може обмежитися, як про це йшла мова на переговорах, введенням на територію України двох дивізій, сформованих у Німеччині та Австро-Угорщині із полонених українців (близько 30 тис. осіб). Із лютого 1918 р. почався масштабний наступ військових сил німецького блоку проти більшовицьких сил, під час якого відбувалася й окупація України.

Перебуваючи в евакуації (Житомир – Сарни – Житомир) Рада Народних Міністрів розглядала питання поточної політики та приймала відозви, інструкції, законопроекти. З січня 1918 р. РНМ прийняла "Відозву Ради народних міністрів до народу України", її аналіз дозволяє умовно виокремити у ній наступні змістові частини: першу, з повідомленням віроломної політики більшовицького уряду та захоплення влади в Україні; другу, в якій повідомлялося про вироблені урядом закони та значення підписання мирного договору для України [12, 152–153].

На люневих засіданнях 1918 р. Радою Народних Міністрів розглядалися в основному військові питання та поточна ситуація в Україні. З військових питань виділимо: демобілізацію армії та закінчення реорганізації військового міністерства (українських військ на той час залишилося близько 2 тис.); припинення надання державних коштів фронтовим радам; прийняття під контроль їхнього майна. Із поточної ситуації в Україні виокремимо декілька напрямків: вироблення плану роботи РНМ у військовому напрямку у контакт з німцями, встановлення порядку й умов, при яких німецьке військо має право здійснювати реквізиції; узгодження із німецьким командуванням умов знаходження їх військ в Україні, провести, на підставі браку грошей ліквідації окремих організацій, звільнення їхніх співробітників [12, 158]. 9 лютого 1918 р. основним питанням на засіданні РНМ стало обговорення відозви до населення з поясненням населенню присутності на українських землях німецьких військ. Д. Дорошенко у своїх спогадах указує: "Прихід німців був фактом, і з цим фактом треба було

рахуватись. Передусім треба було якось пояснити українському населенню причини приходу німецького війська, яке ще так недавно вважали за ворога, з яким чотири роки провадилась така уперта боротьба” [13, 238].

В евакуації була прийнята “Відозва Ради Народних Міністрів до громадян УНР. До всієї людності Української Народної Республіки” від 10 лютого 1918 р., яка акцентувала увагу на необхідності знаходження в Україні німецьких військ для допомоги у боротьбі з більшовиками, на тому, що ці війська будуть битися під керівництвом польового штабу української держави й не мають ніяких ворожих намірів [12, 160–161]. Сьогодні складно встановити наскільки відвертою у своїй заяві була РНМ, якщо враховувати, що 8 лютого 1918 р. вона ухвалила: “позаяк німці наближаються, із політичного боку незручно бути під конвоєм німців”, то виїзд має бути з Сарнів у напрямку на Коростень, тобто самостійний від німців. На нашу думку, Рада Народних Міністрів, прагнула будь-якою ціною утримати владу, і не могла не розуміти наслідків знаходження в Україні німецьких військ.

На наступних засіданнях Ради Народних Міністрів (10–12, 14–15 лютого 1918 р.) розглядалася інформація військового стану в Україні та поточні справи. За інформацією військового міністерства, німецькі війська наступали за трьома напрямками: права німецька колона йшла по лінії Рівне-Козятин, середня – 1-а дивізія – на Коростень, ліва німецька колона – в напрямку на Лунівець – Гомель, у прогалинах між колонами просувалася кавалерія. Нагальними заходами в цій ситуації визначалися: негайний друк відозв та наказів РНМ, їх розповсюдження при наступі німецьких військ, активізація роботи із українізації залізниць, призначення для їхньої охорони військовим міністерством комендантів, організація залізничної міліції із підпорядкуванням, як і коменданта, військовому керівництву. Звернемо увагу на рішення щодо роззброєння у контакті з військовим керівництвом населення в селах, притягнення до відповідальності за невиконання цього наказу. Зазначене рішення свідчило про невіру урядової влади в безконфліктне просування німецьких військових сил по території України. Наступні події це підтвердили, уже 11 лютого 1918 р. на засіданні РНМ військовий міністр доповідав про заяву німців із вимогою передання їм дільниці Маневичі-Коростень у розпорядження, призначення німецьких машиністів на паровози, перешкоджання діяльності залізничних комісарів справам військових [12, 16–163].

Ситуація вимагала призначення при німецькому головному штабі головного комісара з України, права і обов’язки якого мали бути визначені окремою інструкцією. Інструкція надавала значні права головному комісару: він повинен був організовувати працю органів місцевого самоврядування й державних установ; мав право звільняти урядовців й призначати інших; призначати повітових комісарів і комендантів, збільшувати штати державних й громадських установ, утворювати тимчасові органи урядування; видавати обов’язкові постанови, карати винних штрафом, усі розпорядження доповідати Раді Народних Міністрів. У цілому головний комісар мав забезпечувати інтереси УНР, повернути до праці всі легальні установи та відновити спокійне життя у повітах [12, 168]. Аналіз зазначеної інструкції свідчить про неадекватне сприйняття та нерозуміння Радою Народних Міністрів реальної ситуації; в умовах поступової окупації німецькими військами української території, відчуття ними своєї ваги, головний комісар уряду УНР при головнокомандуючому німецькими військовими силами міг відігравати лише фіктивну роль.

Одночасно із “Інструкцією” 15 лютого 1918 р. Рада Народних міністрів прийняла проект наказу “Про утворення губернської і повітової влади”. Ним передбачалося утворити одноосібну владу губернських комендантів й залежних від них повітових комендантів, тимчасово, у тих місцевостях УНР, що оголошені на військовому або обложному стані, із метою підтримання ладу, для успішної боротьби із анархією, для охорони майна демобілізованих частин. Ця влада, повністю підпорядкована військовому міністерству, мала існувати й функціонувати поруч із владою губернських й повітових комісарів. Аналіз зазначеного проекту показує зверхність військових комендантів, які мали право у негайних випадках робити тимчасові розпорядження й у цивільній сфері [12, 169–170]. Відзначимо, що повноваження вживати широких заходів, як внутрішнього, так і зовнішнього характеру для боротьби із анархією і становлення ладу на Україні Раді Народних Міністрів надала Мала рада на засіданні у Житомирі 1 лютого 1918 р. [12, 155]. Акцентуємо увагу, що зазначені повноваження були ухвалені внаслідок наполягання В. Голубовича мати “формальні” повноваження.

Із інших військових питань, що обговорювалися у лютому 1918 р., варто відзначити питання про знаходження в Україні чехословаків, яким пропонувалося видати зброю і покинути межі України на підставі укладеного договору [12, 164], у зв'язку із укладенням миру ліквідації посад головнокомандуючого Українським фронтом і помічника командуючого румунським фронтом, головнокомандуючого Південно-Західним фронтом [12, 168]. Цілком справедливо, але нереально були визначені основні пункти мирного договору з Росією: вивести до укладення миру за межі України обеззброєне військо та негромадян УНР (чехословаків); відбудувати усе зруйноване, повернути все вивезене майно, усі гроші, які у вигляді контрибуцій наклалися на міста й села УНР, повернути усі історичні реліквії (культурного, музейного, наукового і архівного значення), а також встановити українські кордони за територією етнічного проживання українців [12, 166–167].

Із 11 лютого 1918 р. Рада Народних Міністрів знову повертається до вироблення і розгляду законопроектів. У лютому 1918 р. були прийняті урядові ухвали про підготовку законів України щодо: поділу України й основ самоврядування; переходу на новий стиль та годину і встановлення середньоєвропейського часу на території УНР (законопроект був ухвалений 12 лютого 1918 р.); затвердження герба УНР, випуску грошової одиниці [12, 163–166] та ін.

Висновки. Підсумовуючи зазначимо, що формування нового урядового складу – РНМ було зумовлене зміною ситуації в Україні – прийняттям IV Універсалу, проголошенням суверенної України, посиленням авторитету партії українських есерів. Склад Кабінету В. Голубовича за політичною орієнтацією був переважно есерівським. Аналіз задекларованої політики РНМ свідчить про продовження нею реалізації курсу Генерального секретаріату (який не відповідав соціально-економічній ситуації в Україні), його неприйняття українськими політичними партіями.

У другій половині січня 1918 р. РНМ робила спроби вирішувати поточні проблеми – організувати забезпечення Києва продовольством, енергопостачанням, водою; громадські роботи для безробітних; підготовку законопроектів. В евакуації (Житомир – Сарни – Житомир), яка відбулася поспіхом, неорганізовано, не охопила всього урядового складу, РНМ намагалася вирішити питання, що були зумовлені тогочасними обставинами: одержати допомогу від німецьких військ у боротьбі із більшовиками, пояснити населенню підстави появи німецьких військ на українській землі; узгодити із німецьким командуванням умови знаходження їхніх частин; закінчити реорганізацію військового міністерства; спробувати встановити владу губернських і повітових комендантів, які забезпечували б порядок одночасно із губернськими й повітовими комісарами; закінчити законопроектну роботу, що була розпочата Генеральним секретаріатом та зумовлювалася поточною потребою.

Список використаної літератури

1. Солдатенко В.Ф. Україна в революційну добу. Історичні есе-хроніки / В. Солдатенко. – У 4-х т. – Т. 1. – Рік 1917. – Харків : Прапор, 2008. – 558 с.; Верстюк В. Українська Центральна Рада / В. Верстюк. – К., Заповіт, 1997. – 341 с.; Верстюк В. Діячі Української Центральної Ради. Біографічний довідник / В. Верстюк, Т. Осташко. – К., 1998. – 254 с.; Мироненко О.М. Світоч української державності. Політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради / О. Мироненко. – К. : Ін-т держави і права НАНУ, 1995. – 328 с.
2. Лебедева І. Політична криза в УНР напередодні 29 квітня 1918 р. / І. Лебедева // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Історія, економіка, філософія. – Вип. 11–12. – К., 2006.
3. Кудлай О. Організація, внутрішня структура та завдання народного міністерства земельних справ УНР / О. Кудлай. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://history.org.ua/JournALL/revol/revol2010_5/6.pdf. Кудлай О. Діяльність народного міністерства внутрішніх справ / О. Кудлай. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.history.org.ua/JournALL/journa/2005/2/6.pdf>
4. Новітня історія України. XX ст. – К.: Вищ. шк., 2000. – 662 с.
5. Українська революція і державність (1917–1920). – К. : Парламентське вид-во, 1998. – 245 с.
6. Король В.Ю. Історія України: навчальний посібник / В.Ю. Король. – К. : Академія, 2005. – 494 с.
7. Бойко О.Д. Історія України : навч. посіб. / О.Д. Бойко. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Академвидав, 2007. .
8. Мазепа І.П. Україна в огні й бурі революції 1917–1921. І. Центральна Рада – Гетьманщина – Директорія; ІІ. Кам'янецька доба / І. Мазепа. – Д. : Січ, 2001. – 15 с.
9. Христюк П. Українська революція. Розвідки і матеріали. – Кн. 2: Замітки і матеріали до історії української революції. 1917–1920 рр. / П. Христюк. – Т. ІІ. – К., 1921. – 204 с.

10. Нагаєвський І. Історія української держави XX століття / І. Нагаєвський. – К., 1993. – 412 с.
11. Верстюк В. Діячі Української Центральної Ради : Біограф. довід. / В. Верстюк, Т. Осташко. – К., 1998. – 254 с.
12. Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. – Т. II. – К. : Наук. думка, 1997. – 424 с.
13. Дорошенко Д. Історія України. 1917–1923 рр. / Д. Дорошенко. – Т. I: Доба Центральної Ради. – К. : Темпора, 2002. – 320 с.

Одержавно редакцією 29.03.2012
Прийнято до публікації 18.10.2012

Аннотация. *Гребенюк Е.И. Создание Совета Народных Министров периода Центральной Рады и его деятельность в эвакуации. В статье проанализированы условия создания Совета Народных Министров, формирование его состава, деятельность до возвращения в Киев после эвакуации.*

Ключевые слова: Центральная Рада, Совет Народных Министров, эвакуация, военное положение, немецкие войска, законопроекты СНМ

Summary. *Grebenyuk O. Creation of Council of Folk Ministers is in time of Central Advice and its activity in evacuation. The terms of creation of Council of Folk Ministers, forming of its composition, activity from time of creation to the return in Kyiv after evacuation are analyzed in the article.*

Key words: Central Council, Council of Folk Ministers, evacuation, martial law, German troops, bills of CFM

УДК: 477:061/069“1920”

О.М. Костюкова

СТАНОВЛЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА РОБІТНИКІВ-ВИНАХІДНИКІВ у 20-х рр. XX ст.: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

У статті розкрито проблемні питання періоду становлення Всеукраїнського товариства робітників-винахідників у 20-х рр., пов'язані з недостатнім освітнім рівнем робітництва, діяльністю осередків товариства, декларативним ставленням влади до його активності та розвитку.

Ключові слова: Всеукраїнська асоціація винахідників, експериментальні лабораторії, робітники-винахідники, осередки товариства

Постановка проблеми. У дослідженні еволюції винахідництва в Україні виокремлено період 1920-х рр., тому що саме тоді відбувався процес становлення Всеукраїнського товариства робітників-винахідників, спочатку – як “Асоціації працівників науково-технічної творчості”, “Всеукраїнської асоціації винахідників” та “Всеукраїнської асоціації робітників-винахідників”. Діяльність товариства у 1920-х рр. стало підґрунтям для його подальшого розвитку у 1930-х рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність теми зумовлена потребою дослідження та узагальнення історичного досвіду діяльності громадських товариств, із урахуванням усіх позитивних і негативних сторін, проблемних питань, у зв'язку з їхньою активізацією і впливом на трансформаційні процеси на сучасному етапі. Питання організаційного становлення Всеукраїнського товариства робітників-винахідників у 1920-х рр. окремо не розглядалося, але оглядово згадувалося у працях М. Кармазіної, Ю. Степанчука, С. Свистовича.

Мета. Проаналізувати організаційні засади і напрями становлення Всеукраїнського товариства робітників-винахідників у 1920-х рр. і на основі узагальнення, визначити проблемні аспекти, пов'язані з його діяльністю.

Виклад основного матеріалу. Становлення товариства робітників-винахідників України розпочалося зі створення Харківської асоціації винахідників на організаційних зборах ініціативної групи з 13 осіб, які відбулися 29 квітня 1924 р. Зібрання постановило, що асоціація повинна об'єднувати винахідників уже з отриманими патентами, у діяльності яких присутній “момент творчості”. Звідси і перші її назви: “Асоціація, яка об'єднує осіб технічної творчості”, “Асоціація працівників науково-технічної творчості”. Основним завданням асоціації визначалося загальне сприяння винахідникам та захист їхніх авторських прав. Конкретно на найближчий період планувалося встановити зв'язки з діючими лабораторіями, розробити заходи для